

Ба Шурои диссертатсионии 6D.КOA-062
дар пойгоҳи Донишгоҳи Славянии Россия
ва Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе,
кӯчаи М. Турсунзода, 30, www.rtsu.tj)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Сафаров Зулфиқор Азаматович дар мавзӯи «Ташаккулёбӣ ва рушди иқтисодии инноватсионии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ (дар мисоли муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон)», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06.02 - Идоракунии инноватсияҳо ва рақамикунонии равандҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ пешниҳод шудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Таҳқиқоти диссертатсионии Сафаров Зулфиқор Азаматович ба бандҳои зерини шиносномаи феҳристи ихтисосҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.06.02– Идоракунии инноватсияҳо ва рақамикунонии равандҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ аз ҷумла:

1.6. Коркарди усулҳо ва механизмҳои ҳамгироии илми мактабҳои олии бо низоми миллии инноватсионӣ ва раванди ҷаҳонии инноватсионӣ. Рушди усулҳо ва шаклҳои тичоратикунони инноватсияҳои мактабҳои олии дар корхонаҳои хурди инноватсионӣ; 1.7. Хусусиятҳо ва мушкилоти таъсисдиҳии корхонаҳои хурди инноватсионӣ дар пойгоҳи ташкилоти бучавии илмӣ ва таълимӣ; 1.9. Баҳодиҳии неруи инноватсионӣ дар низомҳои иқтисодӣ; 1.26. Коркарди методологияи идоракунии моликияти зеҳнӣ ва усулҳои баҳодиҳии арзиши қисми зеҳнии маҳсулоти инноватсионӣ мувофиқат менамояд.

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқоти илмӣ.

Дар шароити муосир фаъолияти самараноки низоми таҳсилоти олии касбӣ ба омили рушди иқтисодии инноватсионӣ ва унсури муҳими тайер намудани кадрҳои баландихтисос барои бозори меҳнат табдил мегардад.

Чузъи муҳимтарини ислоҳоти бозори хизматрасониҳои таълимӣ ва соҳаи таҳсилоти олии касбӣ ҳалли проблемаи таъминот бо кадрҳои илмӣ ва илмӣ- педагогӣ инноватсионӣ ҷиҳати ҷорӣ ва татбиқи дигаргуниҳои инноватсионӣ дар МТОК-и кишвар мебошад.

Муаллиф дуруст зикр намудааст, ки дар айни замон барои ташаккул ва рушди иқтисоди инноватсионии МТОК-и кишвар бояд масъалаҳои зарурати ҷорӣ намудани инноватсия дар низоми таҳсилоти олии, рушди захираҳои кадрӣ, иқтисоди зеҳнӣ, иқтисоди молиявӣ, иқтисоди моддӣ ва техникӣ, таҳияи усулҳои муосири арзёбии иқтисоди инноватсионӣ, инчунин қабул ва татбиқи қарорҳои дахлдорро дар ин самт ҳал намуд.

Дар робита ба ин, омӯзиш ва арзёбии мазмуну мундариҷаи иқтисоди инноватсионии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва таъсири он ба баланд бардоштани сатҳи рақобатпазирӣ ва ташаккули нуфузи муассисаҳои таълимӣ дар ҷомеа зарурати объективӣ мебошад.

Ба андешаи муаллиф, зарурати тижоратикунонии натиҷаҳои фаъолияти илмӣ-таҳқиқотӣ (НФИТ), татбиқи лоиҳаҳои инноватсионӣ, роҳҳои ҷалби самараноки сармояи хориҷӣ, корхонаҳои тижоратӣ ва ширкатҳои хизматрасонӣ барои таҳқиқотҳои илмӣ, ғани гардонидани фондҳои ғайрибуҷетии худ, таъсис ва такмил додани инфрасохтори инноватсионӣ ва дар ин замина таҳким ва рушди иқтисоди инноватсионӣ меафзояд.

Бояд қайд кард, ки воқеан дар адабиёти илмӣ ва таҳқиқоти олимони ватанӣ ва хориҷӣ диққати махсус ба иқтисоди инноватсионӣ ва умуман инноватсия, ба иқтисоди инноватсионии минтақа, низоми миллии инноватсионӣ, идоракунии инноватсионӣ, соҳибкории инноватсионӣ равона шудааст. Вале масъалаи дар соҳаи ташаккулёбӣ ва рушди иқтисоди инноватсионии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ то андозае мавриди омӯзиш қарор нагирифтааст.

Нуқтаҳои зикршуда зарурати ташаккулёбӣ ва рушди иқтисоди инноватсионии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ дар бозори хизматрасонии таълимӣ мубрамияти мавзӯи таҳқиқоти тақризшавандаро

собит намуда, аз аҳамияти баланди назариявӣ ва амалии он шаҳодат медиҳанд.

Бо така ба ин, таъкид менамоем, ки мавзуи интихобнамудаи диссертатсияи Сафаров Зулфиқор Азаматович мубрам арзёбӣ мегардад.

Сохтор ва мазмуни қисматҳои асосии таҳқиқоти илмӣ.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва пешниҳодҳо, номгӯи адабиёти истифодашуда ва замимаҳо иборат мебошад.

Дар муқаддима мубрамӣ ва зарурати гуҳаронидани таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқи илмӣ мавзӯ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва ё мавзӯҳои илмӣ, мақсаду вазифаҳо, объект, предмет, фарзияи таҳқиқот, асосҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқот, навгониҳои илмӣ ва аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, эътимоднокии натиҷаҳои диссертатсия, сарчашмаҳои асосии иттилоотӣ, саҳми шахсии довталаб, тавсиб ва татбиқи натиҷаҳо, интишори натиҷаҳо, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия пешниҳод карда шудааст.

Боби якуми диссертатсия ба таҳқиқи асосҳои назариявӣ ва методологии ташаккулёбии иқтидори инноватсионии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ бахшида шуда, дар доираи боби мазкур моҳияти иқтидор, инноватсия ва сохтори иқтидори инноватсионӣ дар МТОК, зарурати рушди инноватсионии таҳсилоти олии таҷрибаи хориҷии рушди фаъолияти инноватсионӣ дар МТОК таҳқиқ карда шудааст.

Дар ин қисмати диссертатсия дар асоси таҳлил ва таҷзияи назарияҳои олимону муҳақиқони ватанию хориҷӣ мавҳум ва моҳияти “иқтидор”, “инноватсия” ва “иқтидори инноватсионӣ” (саҳ. 22 -24), сохтори зинанизоми иқтидори инноватсионӣ (расми 1, саҳ. 27), сохтори иқтидори инноватсионии МТОК (расми 2, саҳ.29), усулҳои муосири таълим дар МТОК (расми 3, саҳ.39), ҳаҷми хароҷотҳо барои корҳои илмӣ-таҳқиқотии МТОК ва институтҳои илмӣ-таҳқиқотии давлатҳои хориҷӣ (ҷадвали 1, саҳ.54) баррасӣ ва таҳқиқ карда шудааст.

Ба андешаи муаллиф, Ҷумҳурии Тоҷикистонро мебояд аз таҷрибаи хориҷии рушди фаъолияти инноватсионӣ ва иқтидори инноватсионии

МТОК-ро аввалин мавриди омӯзиш қарор дода, баъдан бо таври таҷрибавӣ дар МТОК-и ҷумҳурӣ таҷриба созад ва вобаста ба вазъи молиявӣ, дигар имконоти мавҷуда онҳоро марҳила ба марҳила ва сол ба сол татбиқ созад (саҳ.64).

Дар боби дуюм дар асоси вазъи кунунии иқтисодии инноватсионӣ ва омилҳои ба рушди он таъсиркунанда, арзёбии маҷмуии иқтисодии инноватсионии МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида шуд.

Дар зерқисматҳои боби мазкур ҷузъҳои захиравӣ ва нишондиҳандаҳои арзёбии иқтисодии инноватсионӣ дар МТОК (саҳ. 66), тағйирёбии шумораи умумии ХПО МТОК-и ҷумҳурӣ бо дараҷаҳои илмӣ (саҳ.67), афзоиши шумораи номзадҳо ва доктори илм дар чор соли охир (саҳ.68), ҳаҷми молиявикунонӣ ва ҳаҷми умумии хароҷотҳо барои таҳқиқотҳо ва коркардҳои илмӣ дар МТОК-и ҷумҳурӣ (саҳ. 77), иқтисодии моддӣ-техникӣ ва инфрасохтори МТОК (саҳ. 78-82), ҳиссаи таъсири омилҳо ба ташаккули ва рушди иқтисодии инноватсионӣ дар МТОК (саҳ. 83), ҳиссаи манбаҳои молиявикунонӣ барои рушд ва ташаккули иқтисодии инноватсионӣ дар МТОК (саҳ. 85) омилҳои, ки ба баландбардории иқтисодии инноватсионӣ дар МТОК таъсири мусбӣ ва манфӣ мерасонанд (саҳ. 88-89) таҳлил карда шудааст. Инчунин дар боби номбурда арзёбии иқтисодии инноватсионӣ аз рӯйи меъерҳо бо индексҳо (саҳ. 94), муайянсозии рейтингӣ муассиса аз рӯйи арзёбии сатҳи иқтисодии инноватсионӣ (саҳ. 101-102) омӯхта ва арзёбии муаллиф дода шуд.

Дар боби сеюм тиҷоратикунонии натиҷаҳои фаъолияти илмӣ-техникӣ ҳамчун таъмингари бартарияти рақобатпазири МТОК асоснок гардида (саҳ.103), таъсис ва такмили инфрасохтори инноватсионӣ ҳамчун омилҳои калидии рушди иқтисодии инноватсионӣ дар МТОК (саҳ.110), самтҳои рушди механизми дастгириҳои давлатии фаъолияти инноватсионӣ дар МТОК (саҳ.136) муайян карда шуданд.

Қобили қайд аст, ки дар боби сеюм муаллиф модели намунавии таъсиси инфрасохтори инноватсионӣ дар МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон (расми 9, саҳ 132) пешниҳод намуда, ҳамзамон огоҳ менамояд, ки

инфрасохтори инноватсионӣ вобаста ба иқтидори МТОК метавонад тағйир ебад.

Дар хулоса натиҷаҳои асосии назариявӣ ва тавсияҳо барои истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот оварда шудааст.

Рӯйхати адабиёт фарогири 152 номгӯй буда, ҳамчунин 3 замима оварда шудааст.

Навгони илмӣ таҳқиқот.

Навгони илмӣ диссертатсия дар таҳияи асосҳои назариявӣ ва методологии ташаккул ва рушди иқтидори инноватсионии МТОК, инчунин таҳияи тавсияҳои амалӣ оид ба рушди ин равандҳо мебошад. Натиҷаҳои муҳимтарин, ки унсурҳои навоариҳои илмӣ доранд, инҳоянд:

1. Муқаррароти назариявии моҳияти иқтисодии иқтидори инноватсионӣ асоснок карда шуда, сохтори иқтидори инноватсионӣ бо назардошти ҷузъҳои захиравӣ, функционалӣ ва сохти зинанизомӣ дар МТОК муайян карда шуда, аниқ карда шуд, ки дар баробари усули ғайрифаволи таълим дар МТОК-и ҷумҳурӣ ҷорӣ намудани усули фаъол, интерактивӣ ва дигар усулҳои инноватсионии таълим бамаврид аст.

2. Дар асоси арзёбии вазъи кунунии иқтидори инноватсионии МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарназардошти ҷузъи захиравии иқтидори инноватсионӣ (кадрӣ, молиявӣ, моддию техникӣ, инфрасохторӣ ва нуфузӣ), маҷмуи таҳдидҳо ва хатарҳои, ки ба татбиқи иқтидори инноватсионии мактабҳои олии касбӣ монеа мешаванд, муайян карда шуданд. Дар асоси пурсишнома омилҳои, ки ба рушди иқтидори инноватсионии МТОК таъсир мерасонанд, муайян ва асоснок карда шудаанд.

3. Арзёбии маҷмуии иқтидори инноватсионии МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистонро оид ба ҳолати кунунии ҷузъҳои захиравии он (аз рӯйи самти фаъолият ва таъминоти захиравӣ) бо истифода аз 7 принсипи рушди МТОК (бо назардошти тағйироту иловаҳо) гузаронида шуда, инчунин дараҷаи сохтори иқтидори инноватсионии МТОК бо

назардошти таснифи муаллифии нишондиҳандаҳои функционалии объекти сохтори захиравӣ, сикли ҳаётӣ асоснок карда шуд.

4. Ҷузъҳои раванди тичоратикунонии натиҷаҳои фаъолияти илмӣ-таҳқиқотии МТОК мушаххас гардида, роҳҳои ҳалли он пешниҳод ва омилҳое, ки ба раванди тичоратикунонии НФИД таъсир мерасонанд, муайян карда шуданд. Инчунин механизми самараноки татбиқи моликияти зеҳнӣ дар се шакли ҷалби он ба иқтисодиёт: 1) дар шакли иштирок дар сармояи оинномавии корхонаҳои хурди инноватсионӣ; 2) дар шакли фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ ба сифати дороиҳои ғайримоддӣ дар амалиётҳои гаравӣ; 3) дар шакли ҳимоя дар намуди патент, иҷозатномаҳо (лицензия), тамғаҳои молӣ, тамғаҳои хизматрасонӣ ва ғайра пешниҳод карда шуд;

5. Афзалиятҳои татбиқи фаъолияти инноватсионии МТОК бо дарназардошти таъсиси инфрасохтори инноватсионӣ, ки барои ба даст овардани натиҷаҳои баланд дар фаъолияти илмӣ шароити муассир фароҳам оварда метавонад, асоснок карда шудаанд. Муайян карда шуд, ки вазъи кунунии инфрасохтори инноватсионии донишгоҳ ба таҷдид ва такмил ниёз дорад ва дар ин росто оид ба беҳтар намудани инфрасохтори инноватсионӣ тавсияҳо дода шуда, инчунин модели намунавӣ барои ташкили инфрасохтори инноватсионӣ дар МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда шудааст.

6. Шакл ва усулҳои самараноки механизмҳои дастгирии давлатии фаъолияти инноватсионӣ дар МТОК, аз қабيلي шарикии давлат бо бахши хусусӣ ва модели «спирали сегона» таҳия ва асоснок карда шудааст.

Эътимоднокӣ ва навғониҳои илмии натиҷаҳои таҳқиқот.

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дар асоси истифодаи усулҳои гуногуни таҳқиқоти илмӣ ва асноди меъериву ҳуқуқӣ, маълумотҳои расмии Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маълумоти омории МТОК-и кишвар таъмин карда шудааст.

Дар таҳқиқот маводҳои зиёди таҳлилий оварда шудааст, ки аз васеъ будани нуқтаи назари олимону муҳаққиқон доир ба мавзӯи таҳқиқот шаҳодат дода, дар ин замина мавзӯи таҳқиқот бо дастрасӣ аз усулҳо ва равишҳои гуногуни илмӣ баррасӣ карда шудааст. Бо таваҷҷуҳ ба натиҷаҳои таҳқиқот метавон хулоса намуд, ки муаллифи диссертатсия ба мақсади худ ноил гардида, масъалаҳои гузошташуда дар доираи таҳқиқот ҳалли худро ёфтаанд.

Ҳамин тавр, муқарроти асосӣ ва хулосаҳои, ки дар диссертатсия пешниҳод шудаанд дар сатҳи зарурӣ асоснок карда шудаанд. Ба сифати бартарияти таҳқиқоти мазкур ҳамин нуқтаро метавон қайд намуд, ки диссертатсия фарогири масъалаҳои мубрам ташаккул ва рушди инноватсионии МТОК-и кишвар буда, зимнан самтҳои асосии такмили он асоснок карда шудааст. Мазмуни таҳқиқоти анҷомшуда ба ҳадафи гузошташуда ва вазифаҳои муайяншуда мувофиқ мебошад.

Асоснокӣ ва муҳимияти натиҷаҳои таҳқиқот.

Таҳқиқот ба омӯзиш, гурӯҳбандӣ ва баррасии корҳои анҷомдодаи олимони ватанӣ ва хориҷӣ, маводҳои нашрияҳои махсусгардонидашуда, маълумоти омории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти ташаккул ва рушди инноватсионии МТОК-и кишвар асос ёфтааст.

Муаллиф бо истифода аз усулҳои маълуми илмӣ-таҳқиқотӣ соҳавиро анҷом дода, вобаста ба ҳадаф ва вазифаҳо дар диссертатсия хулосаҳои пешниҳод намудааст, ки аҳамияти муҳими назариявӣ ва амалӣ доранд. Маҳз ҳамин бартариятҳо асоснокии хулосаҳо ва пешниҳодоти дар диссертатсия мураттабшударо тасдиқ менамояд.

Дар баробари ин, тасвиб ва сатҳи муаррифии натиҷаҳои таҳқиқот эътимоднокии онҳоро собит месозад. Натиҷаи таҳқиқоти анҷомшуда дар чорабиниҳои илмию амалии сатҳи гуногун пешниҳод ва баррасӣ шуда, дар маҷмӯъ муаллифи диссертатсия 10 мақолаи илмӣ ва фишурдаи маърузаҳоро ба таърифи расонидааст, аз он ҷумла 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризишавандаи аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон эътирофшуда нашр шудааст.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот.

Аҳамияти назариявии диссертатсия дар таҳлили амиқтари назариявӣ, методӣ ва амалии равандҳои ташаккул ва рушди иқтисодии инноватсионии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ мебошад. Ҳангоми таҳқиқоти гузаронида муаллиф бештар ба асосҳои назариявӣ ва истифодаи амалии равандҳои рушд ва ташаккулёбии иқтисодии инноватсионӣ дар МТОК, ки дар маҷмӯаҳои конференсияҳои илмӣ-амалӣ, монографияҳо дарҷ гардидаанд, инчунин қонунҳо, барномаҳо ва стратегияҳои давлатии ба мавзӯи таҳқиқот марбут таъяс намудааст.

Хулоса ва пешниҳодҳои дар таҳқиқоти диссертатсионӣ зикргардида аз он иборат аст, ки муқаррароти назариявӣ ва методии пешниҳодкардаи муаллиф метавонанд дар фаъолияти амалии технопаркҳои МТОК-и ҷумҳурӣ, таъсиси корхонаҳои хурди инноватсионӣ дар заминаи МТОК васеъ истифода шаванд. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ ҳангоми таҳияи лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тичоратикунони натиҷаҳои илмӣ ва (ё) илмию техникаӣ” пешниҳод шудааст.

Эрод ва ҷанбаҳои мувоҳисавии диссертатсия.

Ба андешаи мо, дар диссертатсия дар баробари бартарихо як қатор муқаррароти баҳснок вомехӯрад:

1. Зимни таҳқиқи асосҳои назариявӣ ва методологии ташаккулёбии иқтисодии инноватсионии муассисаи таҳсилоти олии касбӣ на ҳама ҷанбаҳои асосии он дар сатҳи зарурӣ баррасӣ шудаанд. Барои мисол, низоми нишондиҳандаҳои ташаккул ва истифодаи иқтисодии инноватсионии МТОК, аз ҷумла: баҳодиҳии имкониятҳо ва натиҷаҳои татбиқи фаъолияти инноватсионӣ; параметрҳои сарҳадии ҳолати қаноатбахш ва ғайриқаноатбахши иқтисодии инноватсионӣ; тавсифи ҷиҳатҳои қавӣ ва сусти рушди равандҳои инноватсионӣ, то андозае аз доираи таҳқиқот берун мондааст.

2. Дар параграфи сеюми боби якуми диссертатсия муаллиф мебоист, ки таҷрибаи хориҷии рушди фаъолияти инноватсионӣ ва иқтисодии инноватсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии давлатҳои Осиёи Марказиро мавриди таҳлил қарор меод, зеро муқоиса намудани

иқтидори инноватсионии МТОК-и кишварамон бо иқтидори инноватсионии МТОК-и мамлакатҳои мутаррақӣ, ба ақидаи мо, ба мақсад мувофиқ нест. Дар ин ҳолат, муаллиф метавонист таҷрибаи беҳтарини кишварҳои ҳамсоҷро (масалан, Ҷумҳурии Ўзбекистон, Ҷумҳурии Қазоқистон) барои таъбиқи он дар кишвари мо пешниҳод намояд ва сифати диссертатсия бурд мекард.

3. Дар рӯйхати адабиёти истифодашуда номгӯи корҳои илмии 152 олимони ватаниву хориҷӣ зикр карда шудааст. Аммо, дар дохили матни диссертатсия на ба ҳамаи ин адабиёту сарчашмаҳои истифодашуда истинод дода шудааст, махсусан ба корҳои илмии олимони ватанӣ кам таваҷҷуҳ зоҳир намудааст. Агар аз маҳзанҳои миллӣ муаллиф истифода менамуд ба ақидаи мо кор нисбатан беҳтар мегардид.

4. Дар диссертатсия агар муаллиф ба масъалаи ташаккули механизмҳои рушди бозори хизматрасониҳои таълимӣ, аз ҳисоби рушди иқтидори инноватсионии МТОК бо назардошти рақамикунонии ҷараёни таълим таҳқиқ ва пешниҳодҳо менамуд сифати таҳқиқоти анҷомдодашуда хубтар мегардид. Зимни баррасии омилҳои ташаккул ва рушди иқтидори инноватсионии МТОК, масъалаҳои таъсири онҳо ба фаъолнокии инноватсионии МТОК баррасӣ нагардидаанд.

5. Дар диссертатсия камбудҳои хусусияти имлоӣ ва техникдошта ба ҷашм мерасанд.

Эродҳои гирифташуда хусусияти тавсиявӣ дошта, дар умум таассуроти мусбат ва арзиши назариявӣ амалии онро коста намегардонанд.

Хулоса оид ба мувофиқати диссертатсия ва меъёрҳои, ки тартиби додани дараҷаҳои илмӣ муқаррар кардааст.

Автореферат ва таълифоти муаллиф мазмуни асосии диссертатсияро инъикос менамоянд.

Диссертатсияи тақризшаванда кори илмӣ таҳассусӣ анҷомшуда буда, ба муаллиф муяссар шудааст, ки вазифаҳои гузошташударо муваффақона иҷро намояд.

